

СУЧАСНИЙ СТАН ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ УКРАЇНИ

УДК 37.014.5-
056.22:613.8

У статті автори аналізують динаміку стану здоров'я дітей за роки незалежності України. Інститут екології людини, співпрацюючи з освітянами й медиками, з 1992 року веде моніторинг стану здоров'я дітей у системі освіти України.

Даний огляд представляє собою аналіз літературних і оригінальних даних авторів стосовно нинішнього стану здоров'я дітей України. Основна увага в статті приділяється тим проблемам, в першу чергу, соціально-екологічним, від яких залежить стан здоров'я дітей, і обговорюються основні напрями профілактики, оздоровлення дітей через систему освіти, від яких залежить збереження здоров'я дітей, як основи майбутнього України.

Михайло КУРИК

Директор Українського інституту екології людини, м. Київ, професор

Олена ТЯЖКА

Завідуюча кафедри І-ї педіатрії Національного медичного університету ім. О.Богомольця, м. Київ, професор

Ключові слова: стан здоров'я дітей, моніторинг, соціально-екологічні проблеми, профілактика, оздоровлення дітей, система освіти.

УКРАЇНЦІ – НАЦІЯ, ЩО ВИМИРАЄ

Основним і об'єктивним критерієм стабільного розвитку держави є здоров'я її населення, через те що здоров'я відображає вплив всіх сторін життя соціуму.

Нагадаємо, що здоров'я нації – це середня тривалість життя людини; це позитивний баланс чисельності людей, коли народжуваність вища за смертність; це критерій виживання дітей, особливо в перший рік народження, це стан здоров'я новонароджених і, врешті-решт, це високий відсоток здорових дітей, особливо дошкільного та шкільного віку.

Цивілізація у своєму розвитку вступила в III тисячоліття, епоху, коли, хоче людство цього чи ні, процеси у світі будуть розвиватися наступним чином: чим більше буде розрив між еволюційним розвитком, можливостями біосфери і зростаючими споживчими потребами соціуму, тим більш негативно це відобразатиметься на особливостях самого розвитку соціуму. Так, за даними академіка В.П. Казначеева (Росія), якщо взяти за одиницю все, що виробляє біосфера за рік, то людство споживає (або потребує в споживанні) в 6-7 разів більше. Отже, легко підрахувати, які проблеми є сьогодні в розвитку цивілізації. Безумовно, що всі вони мають вплив, в першу чергу, на здоров'я самого соціуму. Тому не

дивно, що прогнози розвитку чисельності людей білої раси в світі не надто оптимістичні, це стосується як всіх країн світу, так і Європи й, зокрема, України.

Населення України невпинно скорочується. Згідно з даними Держкомстату на кінець 1990 року населення України складало 51,94 млн. чоловік. Далі статистика населення України така: 1991 – 52,06 млн.; 1992 – 52,24 млн. Це був максимум, а далі почався спад: 1993 – 52,11 млн.; 1994 – 51,73 млн.; 1995 – 51,3 млн.; 1996 – 50,82 млн.; 1997 – 50,37 млн.; 1998 – 49,12 млн.; 1999 – 49,43 млн.; 2000 – 48,92 млн.; 2001 – 48,46 млн. чоловік. На 1 листопада 2005 року в Україні проживало 46,98 млн. чоловік.

За рівнем людського розвитку Україна суттєво відстає від європейських країн, про що свідчить глобальний звіт програми розвитку ООН в Україні. За людським розвитком Україна посідає 76 місце із 170 країн світу. Україна відстає від Угорщини, Росії, Польщі, Словаччини, Болгарії, Румунії і навіть Албанії та Македонії. У загальному списку Білорусія – 64, Росія – 67, Польща – 37, а Словаччина – 42. Найнижчий показник у Молдови – 111.

Очікувана тривалість життя українців – 67,7 років, а вірогідність, що народжена людина досягне віку 60 років – 74%, а решта 26% – не мають шансів перейти цей бар'єр.

За даними голови Комітету Верховної ради України з питань охорони здоров'я Т. Бахтієвої, з посиленням на прогнози ВООЗ щодо України, до 2030 року в Україні може залишитись 30 млн. людей, якщо в країні не буде налагоджена профілактична, попереджувальна медицина. ВООЗ дає чіткі критерії відносно фінансування медицини: воно має бути не менше 5% від ВВП. Якщо процент нижче, то вважається, що цієї галузі в країні немає. Сьогодні медицина в країні фінансується на 2,7% від ВВП, із яких 0,5 % йде на зарплату медичним працівникам.

Зовсім недостатньо фінансуються державні національні програми. Так із 25 прийнятих національних програм фінансуються 7 і лише на 30-40%. Якби національні програми фінансувались у потрібному обсязі, ми б сьогодні в країні не мали такого катастрофічного стану з рівнем здоров'я нації, особливо молоді та дітей.

Нещодавно Міністр охорони здоров'я України, Р.В. Богатирьова, на зустрічі з директором Регіонального бюро ВООЗ, пані Сюзаною Якаб, однозначно висловила на користь реформування нашої системи охорони здоров'я: „Ми розуміємо, що рівень смертності й інвалідність не знизиться до тих пір, поки ми не змінимо ситуацію в бік покращення стану здоров'я і профілактики захворювань українців. Цієї мети ми сподіваємося досягнути шляхом розробки нової політики охорони здоров'я”.

Нова європейська політика охорони здоров'я має назву „Здоров'я 2020” і є продовженням загального Європейського процесу „Навколишнє середовище та здоров'я” (2010-2016), інституційні рамки якого було прийнято на V Міністерській конференції з питань навколишнього середовища і охорони здоров'я „Захистимо здоров'я дітей в середовищі, що змінюється”(Парма, Італія, березень 2010 р.).

Збереження здоров'я населення, в тому числі і дитячого, ще з 2004 року є пріоритетним для європейських країн, та, на жаль, України це ніби не стосується. Мова йде не лише про здоров'я дорослого населення України, а, в першу чергу, дітей та молоді, тобто населення України того віку, з яким пов'язане її майбутнє. На превеликий жаль, картина зі здоров'ям дітей в Україні різних вікових груп не виглядає кращою, ніж зі станом здоров'я дорослого населення.

Наш Інститут веде моніторинг стану здоров'я дітей в різних регіонах України через систему освіти з 1992 року. Дані таких щорічних аналізів не вселяють ніякого оптимізму, не

дивлячись на різні твердження можновладців, що проблеми здоров'я дітей в Україні контролюється державою. З 2004 року практично нічого не було зроблено в плані захисту здоров'я дітей у реальному довкіллі, в якому живуть діти в Україні, особливо це стосується наслідків аварії на ЧАЕС. Нагадаємо, що завдяки спільним зусиллям Інституту, освітян і медиків столиці у 2004 році була розроблена і затверджена Київрадою та підписана тодішнім мером столиці, О.О. Омельченко, дуже потужна Програма „Екологія, дитина, майбутнє”. Але не судилося цій програмі нормального життя як одній з головних дитячих Програм не лише Києва, а України.

ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ В УКРАЇНІ. РІК 2013

Ще раз підкреслимо, що об'єктивним критерієм соціально-екологічного розвитку будь-якої держави, як і суспільства в цілому, є здоров'я її дітей. Життєвий досвід розвитку суспільства вчить, що не буде дітей – не буде й держави. Діти – це дзеркало розвитку будь-якої держави, це її майбутнє. *Нагадаємо з цього приводу чудові слова українського педагога В. Сухомлинського: „Дитинство – найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, як пройшло дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що увійшло в його розум і серце з оточуючого світу – від усього цього залежить, якою людиною стане малюк”. Держава повинна бути надійним інвестором у дитинство через те, що збитків від цього ніколи не буде, а повернуться вони суспільству сторицею”.*

Нагадаємо деякі дані дитячої демографії України. На кінець ХІХ і на початку ХХ століття в Україні був найвищий у Європі коефіцієнт народжуваності: 1891-1900 р.р. – 49,1; 1901-1910 – 44,6; 1911-1913 – 42,9. Далі, після Другої світової війни, індекс народжуваності в Україні починає поступово падати:

1950 – 14,3; 1960 – 13,6; 1970 – 6,4; 1980 – 3,3 і 1991 – 0, а далі цей показник зі знаком мінус.

За цей же період часу суттєво зменшується смертність дітей в перший рік життя. Цей показник був (на 1000 народжуваних): 1945 – 85,2; 1950 – 74,8; 1960 – 29,5; 1970 – 17,0; 1995 – 14,7; 1998 – 12,8. Рівень смертності малюків в Україні в порівнянні з країнами Європи, де цей показник в середньому дорівнює 8,0 – 9,0, досить високий. Критичними роками для населення України, тобто, коли смертність перевищувала народжуваність, стали: для сільського населення – 1989 рік, а для міського – 1991 рік (час становлення незалежності України).

Кількість здорових дітей в Україні, за даними МОЗ, постійно зменшується і складає зараз ледь 30 відсотків для дітей дошкільного і шкільного віку. Аналогічна негативна картина зі здоров'ям дітей такого ж віку в Росії. В Україні стало проблемою народження здорової дитини.

За даними медичної статистики, в порівнянні з 60-ми роками в Україні на 72% зросла захворюваність дітей, в 16 разів знизилася кількість здорових дітей, в 3 рази збільшилася кількість новоутворень у дітей, хвороб системи кровотворення та органів травлення. Якщо в дошкільників ці хвороби займають сьогодні шосте місце, то у школярів – третє.

Зростання захворюваності дітей веде до зростання кількості дітей-інвалідів: якщо в 1992 році було зареєстровано 90 тисяч дітей інвалідів, то сьогодні їх більше 150 тисяч.

Однак зазначимо, що є і позитивні дані щодо здоров'я дітей. Зокрема, за останні роки показники дитячої смертності набувають тенденції до зниження, причому дитяча смертність зменшується не лише в перший рік життя дитини, а й у віці до 14 років. За останні 10 років цей показник зменшився і складає 9,7 на 10 тисяч дитячого населення.

Ці та інші статистичні дані про проблеми здоров'я дітей в країні од-

нозначно свідчать про **необхідність кардинально змінювати політику держави щодо здоров'я дитини**. Необхідно забезпечити максимальну соціальну підтримку й медичну допомогу вагітним жінкам і дівчаткам-підліткам. В Україні пріоритетом повинна стати профілактика, зміщення акцентів, в першу чергу, на відносно здорову дитину і методики її попереджувальної діагностики функціонального здоров'я. Сьогодні близько 80% коштів, які виділяються на охорону здоров'я, держава витрачає на стаціонарну допомогу і лише 20% – на амбулаторно-поліклінічну.

На жаль, сьогодні дитячі лікарі первинної ланки в країні орієнтовані на хвороби. Лікарі більше зорієнтовані ставити дитині діагноз і лікувати, а не попереджати розвиток хвороби і корегувати функціональні відхилення в організмі дитини. На даний момент немає й мови про індивідуальний підхід до здоров'я дитини через дільничного лікаря чи педіатра в поліклініці, коли немає у лікаря достатньо часу на дитину та апаратури, щоб експресно визначити її стан здоров'я.

Оскільки стан здоров'я дитини сьогодні, в першу чергу, екологічно детермінований, це означає, що порушення стану здоров'я проявляється на функціональному або на польовому рівні, а не на фізичному. Це, в свою чергу, вказує на те, що повинні застосовуватися експресні методи, які ще задалегідь (до прояву патологічного процесу) виявляють функціональні порушення в організмі дитини.

І ще одна особливість стану здоров'я дітей, яка стає ніби характерною для III тисячоліття. Постійне погіршення екології довкілля, накопичення в організмі людини токсинів, різного роду бактерій, вірусів, вплив хімічних факторів, електромагнітних полів, створили синдром стомлюваності, коли внутрішнє середовище організму суттєво відрізняється від природного, біогенного. Ці обставини викликають феномен так званого *генетичного дефолту клітин організму людини*, коли саме через ен-

доекологічні проблеми, які розвиваються в організмі, клітини не можуть виконати свою індивідуальну генетичну програму розвитку.

Здоров'я дітей не може чекати на кращі часи. Наведені факти однозначно свідчать про те, що *нам потрібно невідкладно переходити від вимовної турботи про дітей до реальної та надати їм можливість бути здоровими*.

ВИМОГА ЧАСУ – КОНКРЕТНІ ДІЇ

Проблеми здоров'я необхідно розглядати в контексті вирішення проблем екологічних. Здоров'я дитини сьогодні повинно аналізуватись, в першу чергу, як індикатор екологічного благополуччя середовища, в якому живе дитина. Повинні бути експресні, доступні методики діагностики, які б інтегрально визначали, чи є проблеми зі здоров'ям у дитини, і свідчили б саме про вплив місця проживання на її стан.

Сьогодні такі експресні методики діагностики розроблені, апробовані і впроваджені в практику педіатрії. Саме завдяки плідній співпраці вчених, освітян, педіатрів ми маємо екологічну, або ендоекологічну педіатрію. За допомогою визначення функціонального стану здоров'я організму дитини легко визначається загальний рівень її здоров'я. Якщо всі органи й системи, а їх для нашого організму основних є 12, функціонують у нормі, немає ніяких втрат природної біоенергетики організму, тобто організм працює синхронізовано і збалансовано, *то такий організм здоровий*. Якщо ж мають місце в організмі відхилення в функціональному стані якогось органу чи системи, це фіксується апаратурою, і на основі таких вимірювань одержується інформація про ті органи чи системи, які в даному випадку порушують рівень здоров'я організму. Тут же можна з'ясувати, що це за порушення: чи вони вроджені і мають стан патології, чи це лише перший прояв впливу екології середовища на здоров'я дитини.

Ми, дорослі люди, державні службовці всіх рівнів, маємо знайти гроші, щоб не лише провести диспансеризацію дітей столиці, але й усіх дітей України, зробити повний реєстр здорових дітей і розробити конкретні діючі методики збереження здоров'я дітей країни.

Сьогодні, завдяки роботам київських спеціалістів і того ж Інституту екології людини, великого числа вітчизняних виробників продуктів профілактики, оздоровлення й лікування, є все для забезпечення гарантованого ендоекологічного здоров'я кожної дитини.

ЗДОРОВ'Я І ОСВІТА

Коли мова сьогодні йде про нашу освіту, то, в першу чергу, постає наступна проблема: діти здобувають знання ціною власного здоров'я (!). Дійсно, в перший клас дитина йде здоровою, а по закінченні школи разом з атестатом одержує медичний діагноз, а то і не один. Причин такого стану речей багато, але головних кілька: великі психоемоційні навантаження на дітей та наслідок впливу на них екології навколишнього середовища А в школах, дитячих садках сьогодні практично не ведеться ніякої ендоекологічної профілактики, оздоровлення і все, що сьогодні пов'язане з навчальним процесом, ще додаючи уроки інформатики, є додатковими соціально екологічними факторами проти здоров'я дитини.

На нашу думку, є лише один шлях зберегти здоров'я дитини. **Необхідно повернути навчальним закладам давно ліквідованих шкільних лікарів**, тих, які б постійно в школі, садочку слідували за самопочуттям дітей, озброїти їх сучасною простою апаратурою ендоекологічного моніторингу здоров'я, навчити простій ендоекологічній діагностиці. Вони будуть проводити щоденний контроль за станом здоров'я і, в першу чергу, фіксуватимуть, коли і від чого в школі, садочку в дитини відбуватиметься погіршення стану здоров'я. Маючи такі дані, а також

систему ендоекологічної профілактики і реабілітації, разом із батьками в системі освіти можна буде усувати ті відхилення, які стали проявлятися. Це дозволяє гарантувати, що негативний вплив тих чи інших факторів буде ліквідовано, і діти закінчуватимуть навчальний заклад екологічно здоровими.

Такі системи і методики розроблено, впроваджено в ряді регіонів, у Києві зокрема (завдяки десятирічному досвіду роботи Українського інституту екології людини над проблемою екології дитинства), і за бажанням держави можуть використовуватись усюди.

І ще одна надто важлива обставина.

Людина, як вказував В.І.Вернадський, — це квантова система, це єдине: фізичне і духовне (психічне). Релігія стверджує, що людина — це триєдине: дух, душа і тіло. І лише в нерозривній єдності духовного і фізичного людина здорова і екологічно незалежна. Це і є квантовість людини, це і є шлях її виживання.

А забезпечити цю гармонію розвитку дитини може лише система освіти, бо в неї є щоденний доступ до дитини. При цьому слід ще наголосити, що надзвичайно важлива роль в формуванні освіти здоров'я дитини належить учителю. Отже, якщо всю освіту екологізувати в напрямку екології кожного суб'єкта освіти, то це стане гарантією, що здоров'я дітям буде збережено.

ЕКОЛОГІЯ ДОВКІЛЛЯ І ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ

Виходячи зі вказаних проблем впливу довкілля на здоров'я дітей і враховуючи досвід ряду Європейських країн із забезпечення сприятливих екологічних умов для здоров'я дітей в системі освіти, Український інститут екології людини з 1994 року і до сьогодні, співпрацюючи з освітянами, медиками, інженерами, почав систематичну роботу з розробки та

впровадження в практику навчальних закладів простих та інформативних методик визначення функціонального здоров'я учнів, його залежності від екологічних умов довкілля та методик постійної ендекологічної реабілітації стану здоров'я дітей у системі навчального закладу.

За цей час було розроблено ряд регіональних програм, у першу чергу, в м. Києві, Київській області, а згодом і в інших регіонах країни. Це програми „Екологічний дошкільний заклад”, „Екологія, дитина, майбутнє” та інші. Завдяки цій роботі, наприклад, в Київській області існує чимала мережа Центрів розвитку дитини. На базі ДНЗ створені наступні центри: „Орлятко” (м. Демидів, робота ведеться з 2000 р.); „Ромашка” (м. Вишневе, з 2001 р.); „Барвінок” (м. Бровари, з 2004 р.); „Колосок” (м. Бориспіль, з 2005 р.) та інші.

Інститут екології людини разом з освітянами отримав великий клінічний матеріал про стан здоров'я дітей не лише дошкільників, а й шкіл, що дало можливість Інституту розробити *Методичні рекомендації щодо моніторингу стану здоров'я учнів, його залежності від екології довкілля, і видати кожному учню екологічний паспорт здоров'я*. З таких індивідуальних паспортів здоров'я складається загальний екологічний паспорт здоров'я відповідного навчального закладу.

Ці методичні рекомендації пройшли різне рецензування і, врешті-решт, були схвалені Міністерством освіти і

ДІТИ ТА ДЕРЖАВА

Надто важливою є роль батьків, сім'ї, домашнього соціуму в цій справі. Але тут проблема в тому, що екологічна освіта, екологічна свідомість нашого виживання дуже низька. Єдиний вихід із цієї ситуації – суцільна екологізація всього суспільства, підняття на високий рівень екологічної свідомості кожної особистості й соціуму в цілому. Без цього не слід чекати нічого доброго від протидії людині та природі.

Крім цього, найперший ризик зі здоров'ям дітей сьогодні – це здоров'я самих батьків. Як правило, здорових дітей народжують здорові батьки. Зараз кожне покоління молоді дитородного віку має не дуже добре здоров'я. Стан здоров'я молодих людей в Україні – це букет впливу екології довкілля, в тому числі і наслідки аварії 1986 року, це психо-соціальні проблеми суспільства, це всі засоби масової інформації, в тому числі й Інтернет, звідки щоденно йде, в основному, негативна інформація. Не може бути здоровою людина в такому нездоровому, негативному інформаційному полі. Якщо молода мама має будь-які порушення функціонального стану свого здоров'я, то вона ніколи не зможе народити нормально здорову дитину.

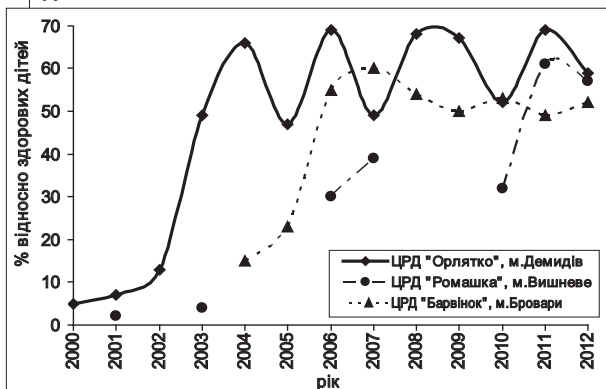
Далі уже на народжену дитину впливають різні психогенні навантаження. Це і не ідеальні шкільні програми, шкільні стреси – все це призводить до втрати функціональної імунної системи.

Надто негативно на здоров'я дітей впливає питна вода. Із 140 країн світу за якістю питної води ми на 134 місці. Дехто говорить, що вони вживають воду не з під крану, а пляшкovanу, та це лише 15-20 %. А вода в продуктах харчування, її якість – це природна якість здоров'я організму дитини. Хто ці питання сьогодні контролює в країні?

Хотілося б звернути увагу й на спосіб життя дітей. Приблизно 6 % дітей регулярно займаються спортом. За день хлопчики та дівчата майже не отримують фізичних навантажень. Учні в школі знаходяться по 6-8 годин, і на перервах не мають можливості вийти на вулицю.

Не слід також забувати й про якість продуктів харчування. До цього необхідно додати відсутність перших страв, безконтрольне вживання чіпсів, газованих напоїв чи подібних продуктів харчування. Без сумніву, що все це веде до гастроентерологічних проблем, а також до появи проблем в імунній системі організму дитини. Крім цього, є ще паразитарне навантаження на організм дитини.

Динаміка функціонального стану здоров'я дітей ряду базових Центрів розвитку дитини Київської області

науки в 2011 році і рекомендовані до впровадження на регіональних рівнях.

29 березня 2013 року в МОН України відбувся Круглий стіл, на якому було розглянуто питання „Здоров'я дітей в системі освіти” на основі досвіду саме впровадження Методичних рекомендацій Інституту. На Круглому столі підкреслювалось, що саме *завдяки впровадженню Методичних рекомендацій в тих нав-*

чальних закладах, де вони діють, практично в два рази зростає число відносно здорових дітей у порівнянні з тими навчальними закладами, де не проводиться профілактика та оздоровлення дітей.

Наводилися приклади не лише екологічних ДНЗ, а й цілих екологічних шкіл і гімназій (школа-інтернат м. Винники Львівської обл., гімназія „Потенціал”, м. Київ та інші).

Під час обговорення перспектив подальшої роботи було наголошено на відновленні Концепції Київської міської програми оздоровлення дітей „Екологія, дитина, майбутнє”, яка ще в 2004 році була затверджена Київською міською радою, але не була реалізована.

На Круглому столі чітко підкреслювалось необхідність впровадження Методичних рекомендацій Інституту, оскільки це є основою проведення постійної диспансеризації дітей в системі освіти. До необхідності повернення такої диспансеризації в школи знову повернувся Уряд України. Крім цього, важливими є розробки сучасних підходів до концепції шкільної медицини.

Підсумовуючи, з упевненістю можна констатувати, все, що відбувається в суспільстві, безпосередньо впливає на здоров'я дітей. Стан здоров'я дитини є об'єктивним, природним біологічним індикатором екологічного благополуччя суспільства. Діти сьогодні знаходяться в умовах постійної екологічної та соціальної напруги, що веде до швидкого погіршення стану їхнього здоров'я, до постійного зростання рівня інвалідації дітей.

Система освіти в Україні – це основна структура в державі, яка здатна реально гарантувати екологічну безпеку здоров'я дітей і таким чином сьогодні вона повинна займатись здоров'ям здорових дітей. На першому місці при оцінюванні будь-якого навчального закладу має бути здоров'я дитини, а за ним уже високий рівень знань.

Іншого просто немає і *не потрібно вигадувати якісь нові інновації в освіті.*

Михаил Курик, Елена Тяжка
Современное состояние здоровья детей Украины

В статье авторы анализируют динамику состояния здоровья детей за годы независимости Украины. Институт экологии человека, сотрудничающая с педагогами и медиками, с 1992 года ведет мониторинг состояния здоровья детей в системе образования Украины.

Данный обзор представляет собой анализ литературных и оригинальных данных авторов относительно нынешнего состояния здоровья детей Украины. Основное внимание в статье уделяется тем проблемам, в первую очередь социально-экологическим, от которых зависит состояние здоровья детей, и обсуждаются основные направления профилактики, оздоровления детей через систему образования, от которых зависит сохранение здоровья детей, как основы будущего Украины.

Ключевые слова: состояние здоровья детей, мониторинг, состояние здоровья, профилактика, социально-экологические проблемы, оздоровление детей, система образования.

Mykhailo Kuryk, Olena Tiazhka
Children's Health in Ukraine

In the article the authors analyze a state of complete physical and mental well-being of children during the period of independence of Ukraine. In 2001, the magazine Tribune published an article, written by one of the authors of this publication, about the health problems of children in Ukraine. The measurement of health status of children was analyzed from 1986 till 2000 – the period after the worst Chernobyl ecological catastrophe in the world, the consequences of which will be felt by the society for a long time.

This review presents the analysis of the literary and original facts given by the authors in relation to the present state of health of children in Ukraine. The principal attention in the article is paid to the socio-ecological problems; the main directions in prophylaxis and improvement of children's health are discussed.

Keywords: a state of complete physical and mental well-being of children, monitoring the health of children in the system of education, social and ecological problems, directions in prophylaxis, improvement of health.